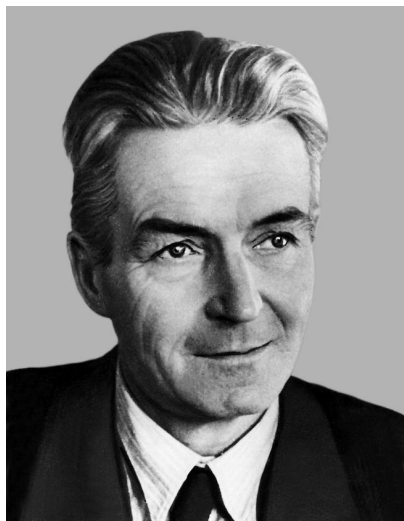

АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ Борис Дмитрович

(псевд.: Богдан Вірний, Антоненко Б., Петро Котик; 23. 07(05. 08). 1899, с. Засулля у передмісті м. Ромен Полтав. губ., пізніше смт, нині у межах м. Ромни Сум. обл. — 09. 05. 1984, Київ) — прозаїк, поет, публіцист, літературознавець, мовознавець, перекладач, громадський діяч, активний учасник національно-визвольних змагань 1917–20 і дисидентського руху опору. Державна премія України імені Тараса Шевченка (посмертно, 1992). Закін. Охтир. г-зію. Навч. на природничому відділ. фіз.-мат. факультету Харків. університету, на істор.-філол. факультеті Київ. університету та Київ. ІНО, але диплома про вищу освіту так і не отримав. За студент. часів працював санітаром-дезинфектором, учителем, 1920–21 — зав. Охтир. повітнаросвіти, пізніше вчителював, завідував відділом культури й мистецтва київ. г. «Пролетарська правда», відп. секретарем (по суті — ред.) ж. «Глобус», худож. ред. Київ. кіноф-ки, потім перейшов на літ. роботу як прозаїк, перекладач і стиліст. редактор. На поч. 1920 став чл. Укр. комуніст. партії (УКП); у травні 1920 перейшов до КП(б)У, проте через несприйняття НЕПу і незадоволення практикою розв'язання компартією нац. питання вийшов із неї і восени 1921 знову повернувся до УКП. Переконавшись, що діяльність УКП безперспективна, у жовтні 1924 вийшов із партії і назавжди відійшов від парт. діяльності. Писати пробував іще в гімназії російською мовою. Кілька його віршів було надруковано в ж. «Ученик» (С.-Петербург), а в охтир. гімназ. ж. «Школьный луч» (1916) опубл. нарис «Моя поездка на Кавказ». Укр. мовою дебютував 1921 низкою публіцист. статей в охтир. пресі. Перше оповідання «Останні два» з'явилося 1923 у київ. ж. «Нова громада»,

потім твори А.-Д. друкувалися переважно в «Новій громаді», харків. «Червоному шляху» та київ. ж. «Життя й революція». Був членом літ. організацій «Аспис», «Ланка» («Марс»). 2 січня 1935 А.-Д. заарештовано в Алма-Аті й привезено під конвоем до Києва; арештові передувало цькування у пресі за повість «Смерть» (Х., 1928; Л., 1942; Лондон, 1954; Торонто, 1959; англ. мовою — Мельбурн, 1986), у якій ішлося про неможливість для українця поєднати чесність перед своїм народом і вірне служіння РКП(б), КП(б)У, досягти внутр. духов. гармонії з комуніст. мораллю та зображено процес витравлення нац. свідомості в укр. інтелігенції; і зб. репортажів «Землею українською» (К., 1930; Л., 1942; Філадельфія, 1955), за які інкриміновано «зоологічний націоналізм». У вересні слідчі військ. трибуналу Київ. військ. округу звинуватили його в націоналізмі та контрреволюц. діяльності як чл. УВО, що повністю поділяв її програму і тактику. За цим сфабриков. звинуваченням А.-Д. засуджено на 10 р. позбавлення волі у концтаборах ГУЛАГу. 20 травня 1937 відділ. спецколегії Далекосхід. крайового суду при БАМЛАГу НКВС на ст. Урульга на закритому суд. засіданні знову звинуватило А.-Д. в контрреволюц. агітації, додавши ще 10 р. неволі і 5 р. обмеження у правах. 1947 письменника звільнено з ув'язнення. 1948 А.-Д. нелегально повернувся в Україну і став працювати фельдшером у лікарні с. Білий Рукав на Вінниччині. 6 липня 1951 його без суду на підставі рішення «трійки» як «повторника» було вивезено на довічне заслання до Краснояр. краю під нагляд органів держ. безпеки. 1956 постановою ВР СРСР А.-Д. реабілітовано, 1957 він повернувся до Києва, а відтак і до літ. праці. Це був вельми плідний для нього період. 1963 у Києві опубл. роман «За ширмою», у якому А.-Д., за власним зізнанням, хотів нагадати молодому поколінню про його обов'язок перед батьками. Твір переріс цей задум (образ матері сприймається як символ України) і став поміт. явищем у літ. процесі 60-х рр. У низці творів А.-Д. змальовує жахи сталін. концтаборів. Але за умов нової хвилі політ. репресій в Україні його знову піддають цькуванню, від 1970 не друкують, а в пресі навіть не згадують. Про смерть А.-Д. не було навіть некролога — тільки скупе, із 17 слів, повідомлення в «Літературній Україні». Творчість і громадян. позиція письменника мали великий вплив на дисидент. рух 60–80-х рр., його постать символізує протистояння тиранії та русифікації.

Основні твори

Тук-тук... К., 1926; Справжній чоловік. Х.; К., 1929; Крижані мережки. К.; Х., 1930; Шкапа: Оповідання. Х.; К., 1930; Печатка. Х.; К., 1930; Мельбурн, 1979; Сinya

Волошка. Х.; К., 1930; Крила Артема Летючого. Х., 1932; 1959; рос. перекл. – Москва, 1963; Лицарі «Абсурду». Х., 1934; Збруч. К., 1959; Образа // Вітчизна. 1959. № 5; Слово матері // Дніпро. 1960. № 5; Тонни і грам: [Про роботу над мовою своїх творів] // Дніпро. 1961. № 11; Про що і як. К., 1962; В літературі й коло літератури. К., 1964; На довгій ниві: Вибр. твори. К., 1967; Мельбурн, 1972; Бабині казки: 3 дит. вражень // Дніпро. 1965. № 2 (окреме вид. – Л., 1991); Деталь у художньому творі // Прапор. 1965. № 8; Гроза: Новела // Жовтень. 1967. № 9; Мертвий, усміхнися! // Дніпро. 1967. № 3; Здалека і зблизка: Літ. силуети й крит. нариси. К., 1969; Як воно починалось. К., 1969; Як ми говоримо. К., 1970; 1991; 1994; 1997; Балтимор, 1975; Нью-Йорк, 1980; Спокуса // Дніпро. 1969. № 8; Завищені оцінки // Там само. 1971. № 9; Щастя // Жовтень. 1971. № 8; Сибирские новеллы // Радуга. 1989. № 6; Смерть. Сибірські новели. Тюремні вірші. Балтимор; Торонто, 1990; Твори: У 2 т. К., 1991 (зі змінами та доп. 1999); «Це була неабияка творча сила...»: Листи Б. Антоненка-Давидовича [до М. Ласло-Куцук] // Монастир. острів. 1994. № 2; Серцем усміхнуся...: Листи // Зона. 1996. № 11; Січ-мати // Дніпро. 1997. № 9/10; У пошуках скарбів: (Листування Б. Антоненка-Давидовича з І. Шаповалом) // Берегиня. 1997. № 3-4; На шляхах і роздоріжжях. К., 1999.

Рекомендована література

- Білецький О. Про прозу взагалі та про нашу прозу 1925 року // ЧШ. 1926. Ч. 3;
- Василенко В. За життя розплата тільки кров'ю: Про Б. Антоненка-Давидовича, повість «Смерть» та інші його твори. Крит. етюд // Критика. 1928. № 5;
- Лакиза І. Про сучасність у сучасній літературі // ЖР. 1928. Кн. 9;
- Щупак С. На манівцях націоналізму і стилевого еклектизму // Там само. 1930. № 11;
- Дзюба І. Правда життя і манера художника // ЛУ. 1962, 5 січ.;
- Світличний І. Все є і нічого зайвого // Прапор. 1962. № 5;
- Бойко Л. З доріг далеких і близьких // Антоненко-Давидович Б. На довгій ниві. К., 1967;
- Його ж. Борис Антоненко-Давидович // Українські радянські письменники: Крит. нариси. К., 1968. Вип. 6;
- Бойко Ю. (Блохин). Антоненко-Давидович // Вибране. Мюнхен, 1971. Т. 2;
- Кузнецов А. В арсеналах слова // ВЛ. 1971. № 5;
- Чуб Дмитро. Борис Антоненко-Давидович: Життя і творчість. Мельбурн, 1979;
- Його ж. Люди великого серця: Б. Антоненко-Давидович. Мельбурн, 1981;

- Хахуля О. Б. Антоненко-Давидович у пазурах чекістів: Спогади. Мельбурн, 1987;
- Бойко Л. Лицар правди і добра // Антоненко-Давидович Б. Смерть. Сибірські новели. Завищені оцінки. К., 1989;
- Його ж. Майстер психологічної прози // РЛ. 1989. № 11;
- Стрельбицький М. СІЗІФ із СІЗО, або Посоромлення спрощувачів життя // ЛУ. 1990, 22 лют.;
- Жулинський М. Із забуття – в безсмертя. К., 1990;
- З порога смерті. Письменники України – жертви сталінських репресій. Вип. 1. К., 1991;
- Ільницький М. Західноукраїнська та емігрантська поезія 20-30-х років. К., 1992;
- Антоненко-Давидович Б. Д. // Повернуті імена. Вип. 1. К., 1993;
- Григорук А. «Від жебрацької долі та арештантської неволі не зарікайся»: Спогади про Б. Антоненка-Давидовича // Київ. 1993. № 10;
- Чабан М. Невідомі листи Бориса Антоненка-Давидовича // УІ. 1993. Т. 30;
- Сверстюк Є. Вірний до кінця. У боротьбі за істину // Блудні сини України. К., 1993;
- Кимак Л. Антигерой «Сибірських новел» // Березіль. 1994. № 9-10;
- Його ж. Сила духовного протистояння: [Творча спадщина Б. Антоненка-Давидовича] // Січ. 1994. № 8;
- Лазаренко В. Важка школа // Київ. 1994. № 11-12;
- Голуб Я. Мій батько – Борис Антоненко-Давидович: Спогади. П., 1995;
- Миронець Н. «...Істина і справедливість, хоч із запізненням, повинні бути відновлені...»: Як Б. Антоненко-Давидович боровся за реабілітацію // РД. 1996. № 9;
- Буцєвицький В. Антоненко-Давидович Борис Дмитрович // Укр. журналістика в іменах. Л., 1996. Вип. 3;
- Кимак Л. «Сибірські новели» Б. Антоненка-Давидовича: Проблематика. Стил. Поетика. В., 1998;
- Нитченко Д. Із спогадів про Бориса Антоненка-Давидовича // Березіль. 1999. № 11/12;
- Тимошенко Б. З роздоріжжя на битий шлях // Київ. 1999. № 9/10;
- Сверстюк Є. Зустріч на кладці (Пам'яті Б. Антоненка-Давидовича) // Альм. Українського Народного Союзу. Нью-Йорк, 1999;
- Бойко Л. З когорти одержимих // УМЛШ. 1999. № 33;
- Полек В. Біографічний словник Прикарпаття. Ів.-Ф., 1993.

Л. С. Бойко

Бібліографічний опис:

Антоненко-Давидович Борис Дмитрович / Л. С. Бойко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-42948>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).